

การเปรียบเทียบแนวคิด และการวิเคราะห์ของ เดอโคมและเวเบอร์

วรณัฐ วุฒิอุตม

เดอโคมและเวเบอร์ สองนักสังคมวิทยาร่วมสมัยคนสำคัญ (เดอโคม ช่วง 1855 - 1917 เวเบอร์ ช่วง 1864 - 1920) ต่างศึกษาสังคมวิทยาในฐานะที่เป็น “ศาสตร์” และได้สร้างคุณูปการแก่สังคมวิทยาอย่างเอนกอนันต์ โดยที่มีข้อแตกต่างทางความคิดและข้อเสนออยู่หลายประการ ในบทความนี้จะเสนอข้อแตกต่างที่นักสังคมวิทยาทั้งสองท่านนี้ได้คิด - วิเคราะห์ต่างกันไป โดยแยกเป็นสามประเด็นคือ เรื่องของการศึกษาสังคม แนวคิดเรื่องศาสนา และแนวคิดเรื่องรูปแบบของรัฐบาลใหม่และกำเนิดของอำนาจรัฐ

1. การศึกษาสังคมของ เดอไคม์

สังคมวิทยาในความหมายของเดอไคม์หมายถึง ศาสตร์ที่เกี่ยวกับการกำเนิดและหน้าที่ของสถาบัน โดยที่ “สถาบัน” ในที่นี้ได้แก่ ความเชื่อและแบบการกระทำทั้งหลายที่ถูกทำให้เป็นสถาบันโดยส่วนรวม¹ กล่าวคือเดอไคม์เน้นในเรื่องของสังคม โดยมีกรอบความคิดของ “สังคม” ว่าเป็นเรื่องของ “บรรทัดฐานที่มีร่วมกัน” หรือ “แบบต่าง ๆ ของบูรณาการ” หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่าสังคมเกิดจากการที่มนุษย์มาตกลงเป็นสมาชิกของสังคมและยึดในค่านิยมร่วมกัน สังคมของเดอไคม์จะเป็นองค์ภาพโดยตัวของมันเอง เป็นความสำนึกร่วมซึ่งมีการดำรงอยู่อย่างอิสระและดำเนินการได้โดยโครงสร้างทางบรรทัดฐาน ดังนั้น การศึกษาสังคมวิทยาของเดอไคม์จะให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางสังคมว่าเป็นตัวกำหนดลักษณะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเน้นที่การศึกษา “ความเป็นจริงเชิงภววิสัยของ “ความเป็นจริงทางสังคม”² ซึ่งเป็นเสมือน “สิ่งของ” (things)³ แต่สิ่งของที่ว่านี้มิได้เป็นเพียงสิ่งของธรรมดาที่สามารถถูกสังเกตเห็นได้เท่านั้น และแม้สิ่งของดังกล่าวถือว่าเป็นอิสระจากเรื่องของบุคคลแต่ก็ไม่สามารถจะแยกออกจากการสำนึกหรือการกระทำของมนุษย์ได้ด้วย หากแต่ “ความเป็นจริงทางสังคม” นี้จะเป็น Collective entity ซึ่งจะมีระเบียบ

หรือโครงสร้างที่ไม่ปรากฏแก่การรับรู้ของมนุษย์ โดยจะมีคุณลักษณะพิเศษสองประการคือ ประการแรก อยู่ภายนอกตัวบุคคลและจิตใจของบุคคล⁴ และประการที่สอง มีอำนาจบังคับบุคคล⁵ โดยอาจเป็นการบังคับจากการขาดทางเลือกอื่น ด้วยข้อจำกัดทางทรัพยากร หรือโดยการบังคับให้เลือกรูปแบบของสถาบันต่าง ๆ และตัวแทนของส่วนรวม อันได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ หรือกระแสทางความคิด เป็นต้น และการศึกษาความเป็นจริงทางสังคมของเดอไคม์, แต่จะเป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นใหม่และเป็นคุณลักษณะเฉพาะของสังคมเอง, จากพื้นฐานที่เชื่อว่าคุณลักษณะต่าง ๆ ของสังคมมิใช่คุณลักษณะของบุคคลทั้งหลายที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมนั้น ๆ⁶ จึงเป็นการพยายามที่จะค้นหาโครงสร้าง, แบบแผนที่อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ที่สามารถสังเกตเห็นได้ ในฐานะที่โครงสร้าง, แบบแผนนั้น (หรือนามหนึ่งว่า “ความเป็นจริงทางสังคม”) มีอิทธิพลเหนือความตั้งใจของมนุษย์และเป็นตัวกำกับหรือบังคับการกระทำของมนุษย์ได้โดยผ่านมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา หรือการจัดระเบียบของงานอาชีพ เป็นต้น อิทธิพลภายนอกของความเป็นจริงทางสังคม ในการบังคับการกระทำของมนุษย์ นอกจากจะผ่านมาทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และกระบวนการทำให้เป็นสถาบัน (Institutionalization) ต่าง ๆ แล้ว ยังผ่านเข้าสู่ตัวมนุษย์และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความคิดความรู้สึกอยู่ภายใน เพื่อบังคับการกระทำของมนุษย์เองโดยกระ-

บวนการรับการเรียนรู้เข้าใจภายใน (Internalization) นั่นคือ มนุษย์ซึมซับเอาความคิด ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐานต่าง ๆ ของสังคมเข้าไว้จนรู้สึกว่าเป็นของตัวเองไป ซึ่งเท่ากับว่าสังคมได้เข้าไปอยู่ในตัวมนุษย์ในฐานะของ “แรงบังคับทางศีลธรรม”

เดอโคมได้แบ่งแบบจำลองของปรากฏการณ์ทางสังคมออกเป็นสามลักษณะดังนี้⁷ คือ

1. อินทรีย์พรรณนา (Morphology) อันได้แก่ เรื่องของจำนวน ความหนาแน่น และการกระจายประชากร สิ่งของวัตถุต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคม เช่น ดึก อาคร อนุสาวรีย์ เครื่องมือเทคโนโลยี เป็นต้น

2. สถาบัน (เชิงบรรทัดฐาน) อันได้แก่

ก. กฎและบรรทัดฐานที่เป็นทางการ ได้แก่ กฎหมาย คำสอนทางศาสนา ข้อกำหนดทางวิชาชีพ เป็นต้น

ข. กฎและบรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ แบบจำลองตามจารีต ความเชื่อ เป็นต้น

3. ตัวแทนของส่วนรวม (เชิงสัญลักษณ์) อันได้แก่

ก. ค่านิยมและอุดมคติของสังคม ได้แก่ ดำเนิน ความคิดเห็น เป็นต้น

ข. ชีวิตทางสังคมที่ไม่ขึ้นต่อกฎเกณฑ์กฎระเบียบ หรือกฎหมายของรัฐ ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ ค่านิยมใหม่ ๆ เป็นต้น

จากแบบจำลองของปรากฏการณ์ทางสังคมข้างต้น ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา**ความเป็นจริงทางสังคม**ในการทำความเข้าใจ ทำให้การศึกษา

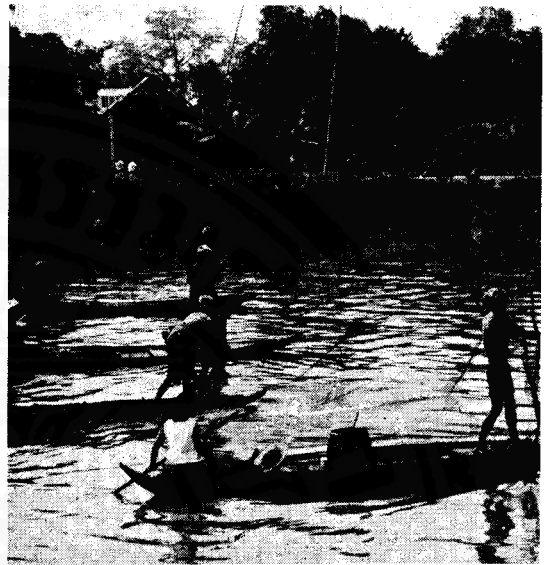
ความเป็นจริงทางสังคมนั้น ไม่สามารถอธิบายได้โดยข้อพิจารณาทางจิตวิทยาซึ่งเป็นเรื่องของการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของบุคคลได้ แต่ต้องใช้มุมมองแบบภววิสัย นั่นคือศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และสังคมด้วยหลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ตามแนวของปฏิฐานนิยม (Positivism)⁸ โดยการเข้าศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งหลายด้วยใจที่เปิดกว้าง ไม่นำเอาอารมณ์ค่านิยมหรืออคติส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาคำชี้แจงประจักษ์ (Empirical Indicators) ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ปฏิบัติการอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่ปรากฏออกมาให้ได้ และเดอโคมคิดว่าสังคมวิทยาจะไม่ศึกษาว่าการกระทำของบุคคลจะมีผลต่อสังคมอย่างไร ตรงกันข้ามเดอโคมจะศึกษาว่าลักษณะของสังคมมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลอย่างไร เช่น ศึกษาบรรทัดฐานของสังคม ได้แก่ กฎหมายต่าง ๆ กฎศีลธรรม เป็นต้น ว่ามีผลต่อลักษณะหรือพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอย่างไรบ้าง

แนวการศึกษา **ความเป็นจริงทางสังคม** หรือทฤษฎีทางสังคมของเดอโคม ได้ช่วยให้เดอโคมศึกษามนุษย์และสังคมจากมุมมองสำคัญต่าง ๆ ได้สมบูรณ์ขึ้น กล่าวคือ โดยธรรมชาติของสังคมซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่า “The absolute primacy” และมนุษย์เป็นเพียง “สัตว์สังคม” ซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเอง หรือนำทาง หรือสร้างความมั่นคงให้ตนเองได้นั้น ทำให้มนุษย์ต้องพึ่งพาสังคมและกฎระเบียบทางสังคมที่อาศัยอยู่เสมอ นอกจากนั้นมนุษย์จะพยายามสร้างความชอบธรรม

ทางสิทธิอำนาจในทุกรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อช่วยให้สังคมมีการหมุนเวียนบทบาทและหน้าที่ ในลักษณะที่ปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้อีกด้วย

การศึกษาสังคมของเวเบอร์

เวเบอร์มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสังคมที่แตกต่างออกไปจากเดอไคม์อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ เวเบอร์จะไม่เน้นในเรื่องของโครงสร้างสังคม แต่มุ่งค้นหาความหมายในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะถือว่าการกระทำทางสังคมจะเป็นการกระทำที่มีความหมายของผู้กระทำ เช่น การที่คนเราแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างใดอย่างหนึ่ง พฤติกรรมอย่างนั้นเขาหมายความว่าอย่างไร และเหตุใดเขาจึงต้องแสดงพฤติกรรมอย่างนั้น นั่นคือเป็นการมองไปที่ตัวบุคคลแทนที่จะให้ความสำคัญกับโครงสร้างสังคมอย่างเดอไคม์ หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่าเวเบอร์สนใจในเรื่องของความรู้สึก ความคิด ความเชื่อของความเป็นมนุษย์ (human spirit) และพิจารณาบุคคลในฐานะที่เป็นผู้แสดงคนหนึ่ง มิใช่เป็นเพียงหุ่นกระบอกที่ไร้ความคิดไร้จิตใจ หากแต่มนุษย์แต่ละคนจะมี “ความปรารถนาที่ไร้ขอบเขต” ซึ่งสามารถจะกำหนดเลือกเป้าประสงค์ของตนเองได้ ดังนั้นเวเบอร์จึงไม่เห็นด้วยกับพวกปฏิฐานนิยมที่นิยมศึกษาสังคมด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ฝ่ายเดียว การศึกษาสังคมวิทยาของเวเบอร์จึงมาสนใจเฉพาะเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมโดยลดระดับการพิจารณาลงมาที่ตัวบุคคล (Reductionism) และใช้วิธีการ

ทำความเข้าใจการกระทำทางสังคมโดยการตีความ⁹ ซึ่งเวเบอร์เชื่อว่าการกระทำของมนุษย์มีมาตรฐานทางภาวีสัย ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้เหตุผลของมนุษย์เอง โดยเวเบอร์ได้จำแนกแบบของการกระทำทางสังคมที่เป็นแบบในอุดมคติ อันแสดงถึงแบบแผนพฤติกรรมของบุคคล¹⁰ ได้เป็นสี่แบบคือ

1. การกระทำตามชนบประเพณี (Traditional action) เป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้รับมาจากชนบประเพณีที่มีมาแต่เดิม
2. การกระทำที่โยงกับอารมณ์ (Affective action) เป็นการกระทำที่ไม่มีวิธีการและไม่มีเป้าหมาย แต่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้กระทำเป็นหลัก
3. การกระทำที่โยงกับค่านิยม (Wertrational or rational value-oriented action) เป็นการกระทำที่มีเป้าหมาย แต่เป้าหมายอาจจะไม่ใช่การใช้เหตุผล และวิธีการสู่เป้าหมายก็เป็นการใช้ค่านิยม

4. การกระทำที่อิงกับเหตุผล (Zweckrational or rational goal-oriented action) เป็นการกระทำที่มีเป้าประสงค์ และวิธีการสู่เป้าประสงค์นั้น เป็นไปด้วยการใช้เหตุผล ใช้หลักของความรู้

จากที่เดอโคมได้มองความเป็นจริงทางสังคมว่าเป็นสิ่งที่พัฒนาได้โดยอัตโนมัติตามพลวัตรที่อยู่ภายในตัวมันเอง โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของมนุษย์ หรือกล่าวได้ว่าเดอโคมไม่ได้สนใจที่จะศึกษาสำรวจถึงการปฏิสังสรรค์หรือความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกันของมนุษย์เท่าที่ควร ในทางตรงข้ามเวเบอร์จะไม่แยกการศึกษาโครงสร้างสังคมและสถาบันออกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ แต่กลับพุ่งความสนใจไปที่ตัว “ การกระทำทางสังคม ” เลยทีเดียว เวเบอร์ จะไม่สนใจหรือคอยประเมินว่าโครงสร้างต่าง ๆ ดีหรือเลว มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์อย่างไร แต่กลับมาสนใจที่ว่ามนุษย์ได้สร้าง ใช้ประโยชน์ ประเมินหรือทำลายความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร นั่นคือเวเบอร์พยายามจะทำความเข้าใจตัวมนุษย์จริง ๆ ที่อาศัยอยู่ในสังคม และแม้เวเบอร์จะไม่นิยมพวกปฏิฐานนิยม แต่ก็มิได้ปฏิเสธการใช้การศึกษาเชิงสถิติหรือเชิงบรรยายเกี่ยวกับกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม โดยเวเบอร์จะทำการเสริมการวิเคราะห์ทางสถิติให้เป็นการแสดงถึงว่ามนุษย์อาศัยอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร เวเบอร์ยืนยันว่าการที่ศึกษาการพัฒนาของสถาบันจากภายนอกอย่างเดียวโดยละเลยการพิจารณาถึงมนุษย์ผู้กระทำ เป็นการมองข้ามแง่มุมหนึ่งที่สำคัญของชีวิตทางสังคมไป พร้อมกันนั้นเวเบอร์ได้ย้ำนัก

แน่น ว่าเมื่อนักสังคมวิทยาทำการศึกษาสังคมจะต้องทำตัวให้ปราศจากค่านิยมส่วนตัว คือจะต้องเป็นไปในลักษณะของความเข้าใจตามภววิสัย (objective understanding)

ในทัศนะของเวเบอร์, ด้วยวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอย่างทีนักปฏิฐานนิยมใช้นั้น จึงไม่สามารถจะเข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างถ่องแท้ เพราะเป็นการพิจารณาแต่เพียงความสัมพันธ์ภายนอก ซึ่งพล้งจากภายนอกนี้ย่อมมีอาจจะกำหนดความคิด การกระทำของมนุษย์ได้ทั้งหมด แต่หากเป็นการทำความเข้าใจโดยการตีความแล้ว จะสามารถเข้าใจความหมายของพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ได้ คือช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ด้วยกฎเกณฑ์เชิงประจักษ์นี้ จะให้ความสนใจต่อเป้าประสงค์ที่มีความหมายจากความคิดของบุคคลหรือกลุ่มของบุคคลที่อยู่ในชุดการกระทำหนึ่ง ๆ นั่นคือการทำความเข้าใจโดยการตีความจะช่วยให้เข้าถึง “ ความหมายเชิงอัตวิสัย ” (subjective meaning) ของกิจกรรมได้ง่ายขึ้น และหากสามารถแทนตัวเราลงไปในตัวผู้กระทำ ก็จะช่วยให้ความเข้าใจนั้นชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่มิได้เป็นเงื่อนไขตายตัวสำหรับการตีความเสมอไป และตามทัศนะของเวเบอร์เอง เขาเห็นว่าการทำความเข้าใจโดยการตีความนี้เป็นเพียงวิธีช่วยในการทำความเข้าใจความหมายของการกระทำ และจะต้องได้รับการยืนยันโดยการอธิบายของข้อมูลทางสถิติเพื่อให้มั่นใจถึงการอธิบายในเชิงเป็นสาเหตุและผล ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ (การตีความและการอธิบาย

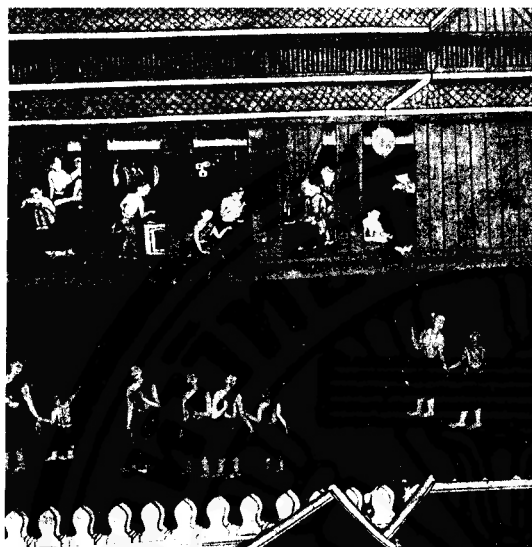
ด้วยข้อมูลทางสถิติ) ต่างก็ไม่ได้เป็นวิธีการที่แยกเป็นอิสระจากกัน นั่นคือเวเบอร์เห็นว่าความสัมพันธ์ใดที่สามารถเข้าถึงได้โดยการตีความ ก็จะสามารถนำมาอธิบายอย่างเป็นสาเหตุและผลกันได้ อันเป็นต้นกำเนิดของคำว่า “การอธิบายจากการตีความ” (interpretative explanation)

2. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา เดอโคม

ในงานเขียนชิ้นสำคัญของเดอโคมที่ได้รับการตีพิมพ์เล่มสุดท้ายในช่วงชีวิตของเขาคือ *The Elementary Forms of the Religious Life* นั้น เดอโคมได้ดัดแปลงวิธีการศึกษาแบบตรวจสอบแนวลึกมาทำการศึกษารื่องการนับถือโทเทม (Totem) ในสังคมแบบยึดเรื่องกลุ่มเหล่าและเครือญาติ (clan-based), อันได้แก่ ชนเผ่าอะบอริจินส์ในประเทศออสเตรเลีย, เพื่อแสดงทัศนะในเรื่องของรูปแบบพื้นฐานของศาสนาและการจัดระเบียบทางสังคม¹¹ โดยที่เดอโคมมีฐานคิดที่ว่า “หากเรามีคำอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ปลายหัวของความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตทางสังคมกับแง่มุมเชิงโลกียะอีกปลายหัวหนึ่ง และหากเราสามารถเห็นถึงการเชื่อมต่อของกฎเกณฑ์การตอบโต้ของโครงสร้างต่อปรากฏการณ์ทั้งสองชุดนั้นได้ นั่นหมายถึง เรา (นักสังคมวิทยา) สามารถจะเข้าใจถึงกฎเกณฑ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอันซับซ้อนมากขึ้น ๆ ของเราได้”¹² ดังนั้นการศึกษาเรื่องศาสนาของเดอโคม จึงเป็นไปเพื่อแสดงถึงต้นกำเนิดทาง

สังคมของความคิดประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการระลึกได้ การประเมิณผล และการแสดงอารมณ์ความรู้สึก เดอโคมเห็นว่าเรื่องของสถาบันศาสนานี้จะต้องไม่เพียงอธิบายพอฟผ่านว่าเป็น “การนึกฝันถึงสิ่งมหัศจรรย์โดยไม่อิงกับความเป็นจริงเลยแม้แต่น้อย”¹³ เพราะโดยธรรมชาติของศาสนาเองนั้น เป็นสิ่งที่มากกว่าความคิดเพียงเรื่องของพระเจ้าและวิญญาณเท่านั้น แต่ศาสนามีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะมีคุณค่าในแง่ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ และจะทำหน้าที่เป็นส่วนแสดงถึงความรู้สึกภายในของบุคคลต่อกลุ่มของเขา

เดอโคมได้แบ่งปรากฏการณ์ทางศาสนาออกเป็นสองประเภทพื้นฐานคือ ความเชื่อ ซึ่งเป็นอาณาจักรของความคิดเห็น และพิธีกรรม ซึ่งมีลักษณะพิเศษในการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ในส่วนของความเชื่อทางศาสนานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มที่ตรงกันข้าม ซึ่งเท่ากับเป็นการแบ่งโลกออกเป็นสองขั้วด้วยกัน ได้แก่ “โลกียะ” และ “ความศักดิ์สิทธิ์” และในเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ, ซึ่งเหมือนกับความเชื่ออื่น ๆ ทางศาสนา, จะเชื่อมโยงกับบางสิ่งบางอย่างซึ่งมีจริง นั่นคือ วิญญาณเป็นตัวแทนทางสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม วิญญาณเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในตัวบุคคล ดังนั้นเบื้องหลังเกี่ยวกับความคิดเรื่องวิญญาณนี้ ได้แก่ “สิทธิอำนาจอันถูกทำนองคลองธรรม” ของสังคมนั่นเอง และเดอโคมได้ให้คำจำกัดความของ “ศาสนา” ว่า “ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อและการปฏิบัติ, ที่เกี่ยวโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ต่าง ๆ, ซึ่งได้มารวมกันเป็นระบบ กล่าวคือ มีการจัดแยกสิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งได้สถาปนาขึ้นเป็นสิ่งที่ต้องห้าม และเมื่อความเชื่อและการปฏิบัติได้มารวมกันเป็น “ชุมชนแห่งศีลธรรม” ขึ้น เราเรียกกันว่า “สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา”¹⁴

เดอโค้มเห็นว่าการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ไม่ควรอธิบายแต่เพียงสาเหตุ หรือความเป็นเหตุเป็นผลเท่านั้น แต่ควรจะพูดถึงหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมประกอบกันไปด้วย เพราะบางครั้งโครงสร้างทางสังคมบางอย่างก็ไม่ได้มีหน้าที่อะไรต่อสังคมเลย และบางครั้งโครงสร้างทางสังคมแม้จะคงรูปแบบเดิม แต่หน้าที่ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่เปลี่ยนไปด้วย นั่นคือแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่นิยมของเดอโค้มจะเป็นลักษณะของหน้าที่นิยมทางสังคม (societal functionalism) คือ หน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ต้องมีไว้เพื่อประโยชน์ของสังคม มิใช่เพื่อประโยชน์ในการตอบสนองความต้องการของบุคคล (Indi-

vidualistic functionalism) ดังนั้นความสำคัญของสถาบันศาสนา จึงเป็นความสำคัญในแง่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งหมด นั่นคือ ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของสมาชิกในสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้คนมารวมกัน และทำให้เกิดความเหนียวแน่นขึ้นในสังคม ตลอดจนศาสนาจะทำให้ลักษณะปัจเจกบุคคลลดลง เป็นต้น และเดอโค้มได้ให้ความสนใจกับหน้าที่ทางสังคมของสถาบันทางศาสนา (ในรูปของพิธีการ) สี่ประการ¹⁵ ดังต่อไปนี้

1. A disciplinary and preparatory function

คือหน้าที่ในการฝึกฝนบุคคลเพื่อเข้าสู่สังคม โดยสอนหลักการดำเนินชีวิตและความอดกลั้นในการดำรงชีวิต

2. A cohesive function

คืองานประเพณีทางศาสนาทำให้บุคคลมารวมกัน เกิดความยึดเหนี่ยวกันขึ้น และทำให้เกิดการผนึกกันทางสังคม

3. A revitalizing function

คือการที่มีพิธีกรรมหรือการปฏิบัติ เป็นการรักษาวัดธรรมทางสังคมไว้ และฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่า ๆ ขึ้นมา ทั้งยังช่วยสืบทอดวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของสังคมต่อไป

4. A euhoric function

คือหน้าที่ในการตอบสนองด้านอารมณ์ของสมาชิกในสังคม คือทำให้อารมณ์เศร้าหมองหายไปหรือลดลง และทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

จากหน้าที่ทั้งสี่ประการของสถาบันทาง

ศาสนานี้ ได้ปรากฏให้เห็นเทียบเคียงได้ในหมู่ชนชาวอะบอริจินส์ ที่เดอโคมได้เลือกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างศาสนากับสังคมดังได้อธิบายแล้วในเชิงอรรถข้างต้น

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในงานของเดอโคมชั้นนี้ก็คือ การชี้ให้เห็นถึงอำนาจของ “การทำให้เป็นสัญลักษณ์” “สัญลักษณ์” อันเป็นสิ่งแทนส่วนรวมได้ก่อให้เกิด “ความจริง” (reality) ที่สามารถสั่งการและได้รับการเชื่อฟังได้ แม้งานชิ้นนี้ของเดอโคมจะถูกวิจารณ์ว่า ครอบคลุมกว้างเกินไป แต่งานชิ้นนี้ก็สามารถใช้ศึกษาเรื่องต้นกำเนิดของการจัดลำดับชั้นทางสังคม และการอ้างอำนาจในลำดับชั้นที่ถูกจัดไว้นั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องของ “การผลิตซ้ำของจิตสำนึกเชิงอุดมคติในสังคม” ทั้งนี้เนื่องจากจิตสำนึกดังกล่าวทำให้เกิดการสำนึกถึงอำนาจในทางที่ผิดไปจากหน้าที่แท้ ๆ ของมัน นั่นคือ ผู้นำจะรู้สึกว่าได้ “สิทธิอำนาจอันถูกทำนองคลองธรรม” นี้ จากสิ่งที่อยู่เหนือกว่า มิใช่จากความเห็นชอบหรือยินยอมจากคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งสำนึกนี้เองที่ทำให้ผู้นำรู้สึกและทำตัวห่างเหินไปจากผู้ที่เขาต้องรับผิดชอบในที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาของเวเบอร์

เวเบอร์ได้ศึกษาเปรียบเทียบศาสนาต่าง ๆ ของโลก เพื่อจะวิเคราะห์หาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และได้ศึกษารายละเอียดของความคิดทางศาสนา ที่จะมีอิ-

ทธิพลต่อการก่อตัวของระบบทุนนิยม ทั้งนี้เพื่อจะเป็นการยืนยันว่า ความคิดต่าง ๆ จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดจากศาสนา ค่านิยม หรือความเชื่อ ล้วนเป็นตัวการที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนของพฤติกรรมของบุคคลทั้งสิ้น พร้อมทั้งเป็นการปฏิเสธความคิดแบบวัตถุนิยมของมาร์กซ์ หรือนักคิดคนอื่น ๆ ที่พยายามจะบอกว่า ปัจจัยในด้านวัตถุหรือเทคโนโลยีจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล และสังคมแบบทุนนิยมเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงในด้านกำลังการผลิตอันจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต

สำหรับเวเบอร์, สังคมวิทยาว่าด้วยศาสนามีได้เป็นการศึกษาถึงแก่นของปรากฏการณ์ทางศาสนา แต่เป็นการศึกษาพฤติกรรมที่เกิดจากศาสนา โดยที่พฤติกรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์เฉพาะซึ่งทำให้มีมโนทัศน์และเป้าประสงค์ที่เฉพาะไปด้วย หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า

นักสังคมวิทยาจะต้องศึกษา “พฤติกรรมที่มีความหมายอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนา” นอกจากนี้ นักสังคมวิทยาจะต้องพยายามทำความเข้าใจเรื่องอิทธิพลของพฤติกรรมทางศาสนาที่มีต่อกิจกรรมด้านอื่น ๆ เช่น จริยธรรม เศรษฐกิจ การเมือง หรือศิลปะ และยังจะต้องชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งที่อาจเกิดจากความหลากหลายของค่านิยม ซึ่งต่างก็มีฝ่ายอ้างที่จะรักษาค่านิยมหนึ่ง ๆ ของตนไว้ เวเบอร์ได้ให้ความสนใจเรื่องนี้เช่นกัน โดยที่เขาได้ทำการศึกษาปัญหาความตึงเครียดที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนาและกิจกรรมด้านอื่น ๆ

1. ความขัดแย้งกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ศาสนาสอนให้มีความรักแห่งสากล สอนให้รู้จักการให้ทาน ไม่ให้ขูดรีดดอกเบียแพง ๆ จากการให้กุญเงิน และให้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างจำกัดความต้องการให้ลดลงเหลือน้อยที่สุด ซึ่งขัดแย้งกับความสมเหตุสมผลของชีวิตทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งเน้นที่จะต้องทำกำไรสูงสุด อันเป็นการเบนตัวออกนอกทางของคำสอนทางศาสนาไป

2. ความขัดแย้งกับปัจจัยทางการเมือง เนื่องจากรื่องของการเมืองเป็นการท้าทาย “ภราดรภาพ” ที่เป็นหลักของศาสนาอยู่หลายศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ได้กล่าวว่าความรุนแรงย่อมนำมาซึ่งความรุนแรงแม้จะควบคู่ไปในรูปแบบของการปฏิรูปหรือการปฏิวัติก็ตาม การต่อสู้เพื่อนำมาซึ่งความยุติธรรมนี้ หากได้ทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นจริงไม่ แต่เป็นการให้ได้มาซึ่งอำนาจที่ยิ่งใหญ่ขึ้นเท่านั้น

3. ความขัดแย้งกับเรื่องทางศิลปะ แม้อิทธิพลและศาสนาจะมีลักษณะร่วมพื้นฐานกันอยู่ เช่น ในพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ จะมีเรื่องของดนตรี การร้องรำทำเพลงเข้าไปรวมด้วย แต่ต่อมาดนตรีก็ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อสรรเสริญพระเจ้า หรือใช้บรรเลงในพิธีกรรมอย่างเดียวอีกต่อไป การบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิงของปัจเจก หรือของหมู่คณะก็ได้ปรากฏขึ้น หรือรูปปั้น รูปแกะสลักก็ได้จำกัดอยู่เฉพาะการแกะสลัก การปั้น รูปพระองค์ต่าง ๆ อีกเช่นกัน แต่สามารถเป็นรูปอื่น ๆ ตามความพึงใจของผู้นั้นได้

4. ความขัดแย้งกับเรื่องทางเพศ ได้แก่ พวกบ่าเพญทุกขกิริยาที่จะตั้งตัวเป็นปรปักษ์กับเรื่องราวเกี่ยวกับความรักความใคร่ และเรียกร้องให้มีการควบคุมตนเองโดยละเว้นการร่วมประเพณี เช่น ศาสนาพุทธ หรือบางนิกาย เช่น คาทอลิกจะพยายามจำกัดชีวิตการสมรสอย่างเข้มงวด หรือในลัทธิขงจื๊อจะมีการประณามการประพฤติดังทางเพศ ซึ่งเวเบอร์มองว่าปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้เป็นแรงบังคับที่ไม่สมเหตุสมผลของชีวิต เพราะหากพิจารณาในด้านของเวทมนตร์คาถาแล้ว จะพบว่าเรื่องที่เกี่ยวกับทางเพศ เป็นต้น กำเนิดของปรากฏการณ์หรือพิธีกรรมซึ่งถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์สำคัญต่าง ๆ มากมาย เช่น การนับถือคิวบิลด์ การดื่มเหล้าเมามาวย ร้องและเต้นรำเพื่อบูชา Bacchus เทพเจ้าแห่งเหล้าไวน์ เป็นต้น หรือในด้านของเวทมนตร์คาถานี้เองก็ยังมีเทพเจ้าและเทพธิดาแห่งความรักอีกด้วย

5. ความขัดแย้งกับเรื่องของการเรียนรู้ ซึ่ง

ในอดีตนั้นพระจะเป็นตัวแทนสำคัญในการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม เนื่องจากพระเป็นผู้ที่สามารถสนองตอบต่อผู้นำทางการเมืองในเรื่องชีวิตเขียนหรือบางครั้งพระก็เป็นผู้ดูแลฝ่ายอาณาจักรเสียเอง แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป มีศาสตร์ใหม่ ๆ ทันสมัยเกิดขึ้นและสามารถมาแทนที่ศาสนาได้ เพราะศาสตร์ใหม่ ๆ เหล่านี้เลิกสนใจต่อปัญหาในเรื่องของ “ความหมาย” แต่มุ่งให้ความสนใจต่อการใช้เทคนิควิธีและการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล ดังนั้นศาสนาจึงกลายเป็นอำนาจที่ขาดเหตุผล เนื่องด้วยได้ละทิ้งการแสวงหาทางปัญญาไป

นอกจากนี้ เวเบอร์ยังได้ทำการวิเคราะห์ให้เห็นว่า ทศนคติต่อปรากฏการณ์ทางศาสนาของผู้ที่ประกอบอาชีพต่างกัน ผู้ที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมที่ต่างกัน ย่อมต่างกันไปด้วย อันมีส่วนเกี่ยวโยงเรื่องของความคิด ความเชื่อ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชนชั้นชาวไร่ชาวนา ผู้เชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเหนือธรรมชาติ ก็จะตอบสนองต่อ “ความต้องการ” “คำสอน” ของพระเจ้า ของศาสดาพยากรณ์ได้ดี

2. ชนชั้นทางทหาร จะมีความคิดในเรื่องบาป เรื่องของการหลุดพ้น เรื่องของศัตรู ต่างไปจากคำสอนในศาสนา แต่บางครั้งก็มารวมกันได้เมื่อเป็น “สงครามแห่งความเชื่อ”

3. ชนชั้นข้าราชการ มักจะไม่สนใจกับศาสนา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก “หลักการนิยมความเป็นเหตุเป็นผล” ของระบบข้าราชการ เรื่องของ

ศาสนาจึงเป็นเพียงส่วนประกอบของระเบียบทางสังคม หรือเรื่องของระเบียบกฎหมายเท่านั้น

4. ชนชั้นพ่อค้า มักจะมีความขัดแย้งกับศาสนาสูง เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ของพ่อค้า จะขึ้นอยู่กับความคิดของตนที่กลั่นกรองมาแล้ว โดยละเลยต่อปัญหาที่จะตามมา

5. ชนชั้นกรรมกรหรือทาส จะถูกกีดกันในการรวมตัวกันเป็นสถาบันหรือชุมชนของตนเอง ดังนั้นจึงไม่มีความรู้สึกใด ๆ เป็นพิเศษต่อเรื่องของศาสนา เพราะศาสนาเป็นเรื่องที่ถูกนำไปสร้างความชอบธรรมให้แก่ตำแหน่งของชนชั้นที่เหนือกว่า ส่วนความหวังในเรื่องของการหลุดพ้นของคำสอนในศาสนา จึงมีไว้เพียงเพื่อจะปลอบใจและลดความขัดเคืองของผู้ที่ด้อยกว่าเท่านั้น

6. ชนชั้นปัญญาชน จะมีความเป็นเอกเทศ และให้ความสนใจต่อความเป็นไปของโลกอย่างมาก การแสดงออกในเรื่องทัศนะต่อศาสนาจึงอาจเป็นไปได้ทั้งยอมรับในหลักคำสอนทั้งหลาย หรือเพิกเฉย ไม่สนใจต่อความเชื่อต่าง ๆ หรืออาจแสดงความก้าวร้าวต่อศาสนาเลยก็ได้

จากทัศนคติต่อศาสนาดังที่กล่าวมานี้ ทำให้เห็นได้ว่าแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาต่าง ๆ กันนั้น เป็นการกระทำที่มีความหมาย มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของคนในชนชั้นที่ตนอยู่นั้น ๆ หาใช่เพราะแรงบังคับจากพลังภายนอกในความหมายของ “ความเป็นจริงทางสังคม” ที่ผ่านมาทางรูปแบบหนึ่ง เช่น อิทธิพลของศาสนาที่เดอโคม์กล่าวไว้ไม่

3. แนวคิดเรื่องรูปแบบของ รัฐแบบใหม่และกำเนิด ของอำนาจรัฐของ เดอโคม

“รัฐ” ตามความหมายของเดอโคม มิใช่เรื่องของ “สิทธิอำนาจ” และมิใช่เรื่องของ “เป้าหมายทางจริยธรรม” ความหมายของรัฐในเชิงหน้าที่, ที่เดอโคมให้ไว้, หมายถึงการรวมกลุ่มพิเศษต่าง ๆ เข้ามา ทำหน้าที่เป็นองค์กรในทางความคิดเชิงสังคมและการตัดสินใจสูงสุด นั่นคือรัฐจะทำหน้าที่รับผิดชอบในการคิด, การกระทำในฐานะเป็นตัวแทนและในนามของสังคม รัฐจะสามารถเป็นตัวแทนผู้สร้างสิ่งที่ดีเพื่อส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสำนึกและการสะท้อนกลับจากสังคมในปริมาณที่มากและมีคุณภาพพอ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือความคิด การตัดสินใจของรัฐจะเกิดจากสังคมส่วนรวมนั่นเอง โดยจะมีกลุ่มตัวแทนต่าง ๆ ขึ้นมาทำหน้าที่บริหาร เสมือนเป็นส่วนกล้ำเนื้อของร่างกาย และรัฐเป็นระบบประสาทส่วนกลางให้ ดังนั้นเดอโคมจึงได้วิพากษ์แนวคิดของมาร์กซในข้อที่ว่า การที่มาร์กซิสต์เน้น “พลวัติของชนชั้น” ว่าจะเป็นการบ่งเกิดของพลังทางการเมืองได้ และให้ความสำคัญอย่างมากมายต่อรัฐว่าจะเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ครอบงำชนชั้นทั้งหลาย และขึ้นอยู่เหนือสังคมทั้งหมด เพื่อให้กลายเป็น “สังคมที่ไร้ชนชั้น” ในที่สุดนั้น เดอโคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่

อาจจะเกิดขึ้นได้ในรูปของรัฐบาลสมัยใหม่เป็นอันขาด เพราะรัฐดังกล่าวอาจจะครอบงำชนชั้นทั้งหลายได้เพียงชั่วช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เท่านั้น มิใช่ตลอดกาลดังวาดหวัง

เดอโคมถือว่าการมีรัฐนั้น เป็นการตอบสนองต่อความต้องการที่จำเป็นของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะดำเนินควบคู่กันไปกับวัฒนธรรมแบบใหม่ของผู้คน นั่นคือรัฐเกิดขึ้นมาจาก “การกลายเป็นเมือง” ซึ่งมีการแยกแยะและขยายตัวของสังคมออกมาภายนอก ประชาชนสามารถมีความคิดเห็นแตกต่างกันได้ โดยรัฐจะเป็นผู้ก่อให้เกิดและจัดระเบียบถึงสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลให้เป็นจริงขึ้นมาได้ ขณะเดียวกันรัฐก็จะทำหน้าที่ปกป้องสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน โดยการที่รัฐจะสร้างแรงกดดันต่อกลุ่มปฐมภูมิ หรือกลุ่มทุติยภูมิต่าง ๆ ที่ห้อมล้อมตัวบุคคลอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มในท้องถิ่น หรือกลุ่มทางอาชีพ เพื่อให้เกิดความขัดแย้งอันจะนำไปสู่เสรีภาพของบุคคลได้ ซึ่งความสมดุลที่มีพลวัตระหว่างรัฐกับกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีส่วนสร้างให้ความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นได้เรื่อย ๆ เพราะรัฐจะมีความเป็นสากลกับทุกคน ไม่มีการเลือกปฏิบัติเป็นเฉพาะกรณีกับผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้นแม้สังคมจะมีลักษณะหลากหลาย และบุคคลจะยึดถือค่านิยมต่าง ๆ แตกต่างกันไป แต่บุคคลก็จะมีแนวความคิดต่อรัฐ เพราะได้ตระหนักว่ากิจกรรมของรัฐได้ให้อิสระแก่บุคคลและรัฐเองจะทำหน้าที่ตามสิทธิของตนในฐานะของ “ชีวิตของส่วนรวม” (collective life)

เดอโคมมองว่ารัฐจะหลุดพ้นจากแนวโน้ม

แบบเก่า ที่พยายามจะสร้าง “จักรวรรดิ” ขึ้นมา และการพัฒนาของรัฐนั้นจะมีใช้กระจุกอยู่เฉพาะเพียงเรื่องของเศรษฐกิจ หรือสินค้าเท่านั้น แต่เป้าหมายการพัฒนาของรัฐจะอยู่ที่การสร้างและสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาประชาชนอย่างเต็มศักยภาพได้ รัฐจะได้รับการยินยอมและเรียกร้องให้มีหน้าที่เพิ่มขึ้นตามความซับซ้อนที่มีมากขึ้นของสังคมรัฐ ดังนั้นของมาร์กซิสต์จึงมีใช้รัฐตามทัศนะที่กล่าวมา เพราะรัฐของมาร์กซิสต์จะไม่มี ความมั่นคงทางการเมืองได้เลย ด้วยกลายเป็นกิจของมวลชนที่คอยควบคุมกิจกรรมทางการเมืองทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นรัฐเองก็ไม่มีอะไรมาเหนี่ยวความรู้สึกและอารมณ์ของส่วนรวมได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามเดอโคมีก็มีได้เห็นด้วยกับรัฐในด้านตรงข้าม หรือรัฐที่ได้รับ “การให้คุณค่าสูงส่งเกินจริง” เพราะรัฐในลักษณะนี้จะมีอำนาจมากเกินไป และละเลย, ไม่ตอบสนองต่อความต้องการ, ความสนใจของมวลชนอีกเลย ข้อเสนอของเดอโคมีในข้อรัฐที่เป็นอุดมคติของสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่นี้ ได้แก่ รัฐและรัฐบาลแบบประชาธิปไตยด้วยคุณสมบัติสำคัญสองประการคือ รัฐบาลจะมีความสำนึกสูงสุด และจะมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐกับมวลชน โดยจะมีการติดต่อส่งผ่านข่าวสารและความคิดเห็น ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ทั้งในส่วนจากรัฐบาลลงไป และส่วนที่ส่งขึ้นมาจากประชาชนที่รัฐนั้นดูแลอยู่ “ประชาธิปไตย” ของเดอโคมีนี้จึงเป็น “สิ่งสูงสุดทางศีลธรรม” (moral superiority) เพราะเป็นระบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ของ “การสะท้อนกลับ” นั่นคือ ประชาชนสามารถรับรู้เรื่องราวหรือทำความเข้าใจในเรื่องบ้านเมืองหรือกฎหมายต่าง ๆ มิใช่แต่จะถูกบังคับให้เชื่อฟังเท่านั้น

เดอโคมีให้ความสนใจต่อความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อที่จะให้อุดมคติของการปฏิวัติฝรั่งเศส อันได้แก่ เสรีภาพ เสมอภาพ และภราดรภาพ ได้รับการปฏิบัติให้เป็นจริงให้ได้ โดยที่เดอโคมีเองไม่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้านั้นจะเกิดขึ้นได้โดยการปฏิวัติทางการเมือง อันมีพื้นฐานอยู่บนความขัดแย้งทางชนชั้น ดังที่มาร์กซ์กล่าวอ้าง ในการนี้เดอโคมีได้พิจารณาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี 1789 ว่า การปฏิวัติทางการเมืองมีแนวโน้มนำไปสู่การครอบงำของระบบข้าราชการ อันได้แก่ การปฏิวัติภารกิจแบบประจำซ้ำซาก และทุกคนจะปฏิบัติตาม ๆ เหมือนกันหมด แม้จะมีการอนุญาตให้ได้เลื่อนฐานะทางสังคมได้บ้าง แต่นั่นก็เป็นเรื่องเปลือกผิวที่พรางเอาอำนาจของระบบข้าราชการที่แฝงเร้นอยู่ไว้ การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและระบบข้าราชการที่เกิดขึ้น ได้ทำให้ทุกหน้าที่ ทุกสิทธิอำนาจเป็นเรื่องของ “ชาติ” ไปหมด ซึ่งเท่ากับเป็นการริดรอนเสรีภาพและความเป็นชุมชนนี้ เดอโคมีมองว่าเป็นความผิดพลาดที่เกิดจากความไม่พร้อมในจุดที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมเกิดจากการปฏิวัติได้จริง ดังนั้นปัญหาจากการปฏิวัติในปี 1789 หรือขบวนการการปฏิวัติในปี 1848 และ 1870 — 71 ของฝรั่งเศสนั้น, ตามสายตาของเดอโคมี, ล้วนแล้วแต่เป็นอาการเจ็บป่วยของโครง

สร้างทางสังคมเอง และมีได้เป็นตัวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งนี้เพราะสำนักส่วนนี้ยังมิได้ถูกบรรจุในโครงสร้างสมัยใหม่ของสังคมในเวลานั้นแต่อย่างใด

การแบ่งย่อยสถาบัน องค์การ หรือหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งหลายในสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้นนี้ ทำให้เกิด “ความเป็นปัจเจกชน” มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาในด้านบวก หรืออาจก่อให้เกิดการเจ็บป่วยดังกล่าวข้างต้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของ “ความเป็นปัจเจกชน” ของแต่ละสังคมว่า เติบโตมาเป็นลักษณะอย่างไร สำหรับประเทศฝรั่งเศสนั้นจะเป็นแบบ “อัตตนิยม” มากกว่าที่จะเป็นปัจเจกชนนิยมที่ถูกต้องและเหมาะสม คือคำนึงถึงตนเองมากกว่ากลุ่ม ชื่นชมกับการแข่งขัน ความขัดแย้ง และการทำสัญญากับความไม่เท่าเทียมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าที่ตนพึงใจ อันนำไปสู่การยอมให้ผู้ที่แข็งแรงกว่าเอาเปรียบ ชูตัวกับผู้ที่อ่อนแอกว่า สถานการณ์ดังกล่าวสามารถถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ด้วยการพัฒนาศักยภาพของบุคคลโดยการให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน และลดความเหลื่อมล้ำจากการสืบทอดมรดก วิธีการหนึ่งที่จะสามารถปฏิรูปสถานการณ์นี้ขึ้นใหม่ได้คือ การพัฒนา “สถาบันสื่อกลาง” (Intermediate Association) ระหว่างประชาชนกับรัฐขึ้น เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายสามารถส่งความคิดถึงกันและกัน และก่อให้เกิดการคานและดุลย์อำนาจรัฐได้ โดยสภาพของสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งมีหัวใจอยู่ที่เรื่องของเศรษฐกิจ สถาบันสื่อกลางที่จะเป็นผู้เชื่อมหน้าที่ทางศีลธรรมกับหน้าที่ทาง

เศรษฐกิจได้มากที่สุดคือ “สมาคมทางอาชีพ” (Occupation Association) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารสองทางระหว่างเจ้าของกับคนงาน ระหว่างฝ่ายบริหารกับแรงงาน เป็นสื่อกลางในการตกลงเรื่องค่าจ้าง สวัสดิการ เป็นต้น นอกจากนี้เดอโคมยังได้เสนอว่า สังคมจะต้องมีลักษณะเป็นพหุนิยม และมีการกระจายอำนาจ ซึ่งจะทำให้ดีโดยการกระจายอำนาจไปทางวิชาชีพ เพราะแต่ละศูนย์อำนาจใหม่ในวิชาชีพต่าง ๆ นั้น จะมีจุดเน้นหนักในกิจกรรมที่พิเศษและมีขอบเขตของตน ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดการทำลายเอกภาพของชาติแต่อย่างใดด้วย เนื่องจากวิชาชีพต่าง ๆ นั้น จะต้องมาพึ่งพิงกันและกันในที่สุด อันจะสอดคล้องกับทฤษฎีการแบ่งงานและความเป็นปึกแผ่นที่ปรับและยืดหยุ่นได้ของสังคมสมัยใหม่นี้ ซึ่งจะไม่มีความศูนย์กลางจัดการกฎเกณฑ์ และการดำเนินการโดยมีสิทธิอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมการกระทำทั้งหมดอย่างในสังคมบุพกาลอีกแล้ว ดังนั้น ประชาชนในแต่ละสาขาอาชีพ แต่ละประเภท อุตสาหกรรม จะต้องจัดการตั้งกฎเกณฑ์ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของตนบนพื้นฐานของจริยธรรม หรือจรรยาบรรณของแต่ละระบบกันเอง ซึ่งจรรยาบรรณหรือจริยธรรมแห่งอาชีพดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง เป็นตัวบอกถึงกฎเกณฑ์ หน้าที่ และสิทธิของคนทำงาน ระบบจริยธรรมแห่งอาชีพของเดอโคมนี้ จะเป็นงานที่ทุกกลุ่มต้องให้ความสำคัญและสนใจปฏิบัติกันอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความมั่นคงขึ้นได้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และส่งผลถึงความมั่นคงของส่วน

รวมได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุปแล้ว เดอโค้มเห็นว่า สิทธิอำนาจเหนือบุคคลในสมัยก่อนจะอยู่ที่ครอบครัวหรือเผ่าของตน โดยที่สิทธิอำนาจของส่วนกลางจะอ่อนแอ เนื่องจากประเพณีต่าง ๆ จะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้สิทธิอำนาจอันชอบธรรมทั้งหลายขึ้นอยู่กับครอบครัวหรือโครงสร้างทางเครือญาติ และลดความเชื่อถือของบุคคลต่อส่วนกลางลง แต่เมื่อเวลาผ่านไป การเติบโตและความซับซ้อนของสังคมมีมากขึ้น การเสื่อมสลายของบทบาทหน้าที่หรือสิทธิอำนาจของครอบครัว ระบบเครือญาติ หรือแม้แต่วาระบบการศึกษาแบบเดิม ทำให้ส่วนกลางได้พัฒนาสิทธิอำนาจให้เข้มแข็งขึ้น

แนวคิดเรื่องรูปแบบของรัฐ แบบใหม่และกำเนิดของ อำนาจของเวเบอร์

งานเขียนเกี่ยวกับเรื่องการเมืองของเวเบอร์มีรากฐานมาจากการพยายามจะวิเคราะห์สภาพการณ์ของการขยายตัวของทุนนิยมเสรีภาคอุตสาหกรรมในประเทศเยอรมนีหลังยุคของบิสมาร์ค ซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่เยอรมนีในศตวรรษที่ 19 ยังล้าหลังอยู่มากเมื่อเทียบกับฝรั่งเศส หรืออังกฤษ โดยเฉพาะความไม่มีความเป็นเอกภาพทางการเมือง ในเวลานั้นยังไม่ปรากฏมีประเทศเยอรมนีขึ้น หากแต่เป็นเพียงรัฐหลาย ๆ รัฐ ซึ่งถูกผนวกและอยู่ภายใต้การนำของปรัสเซีย เมื่อเยอรมนีได้พัฒนาประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม ชนชั้นกระฎุมพีผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจจะไม่

พอใจกับกษัตริย์ผู้ปกครอง ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายและบิสมาร์คผู้เป็นนายกรัฐมนตรีที่รวบรวมอำนาจการตัดสินใจ ความรับผิดชอบทางการเมือง ไว้ที่ตนทั้งหมด รัฐสภาถูกลดอำนาจในเรื่องการพิจารณางบประมาณ และการบัญญัติกฎหมาย ซึ่งทำให้รัฐสภาที่มีอยู่มิได้ถูกใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์จริงของระบบ จนกระทั่งประชาชนขาดความหวัง ความปรารถนาต่อเรื่องทางการเมืองและเคยชินกับการยอมรับสิ่งที่ได้รับการตัดสินใจมาจากเบื้องบนแล้ว ดังนั้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 19 ได้ก่อเกิดการประนีประนอมขึ้นระหว่างชนชั้นกระฎุมพี, ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มใหม่, กับกลุ่มอำนาจเก่าของปรัสเซีย เรียกได้ว่าเป็นการประนีประนอมครั้งใหญ่ (The Grand Compromise) โดยตกลงให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนและใช้กฎระเบียบตามกฎหมาย (legal order) ซึ่งเวเบอร์เองเห็นพ้องด้วยว่ารัฐสมัยใหม่นั้นจะต้องมีคุณลักษณะประการหนึ่งคือ จะต้องมีการระเบียบตามกฎหมายที่ใช้บริหารรัฐกิจ และสามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้ใหม่ กฎหมายและความชอบธรรมจะต้องดำรงอยู่ควบคู่และส่งเสริมต่อกัน กล่าวคือกฎหมายจะถูกนำมาใช้ครอบงำได้นั้นจะต้องได้รับความเชื่อถือว่า กฎหมายนั้นมีความชอบธรรมและความชอบธรรมดังกล่าวจะเป็นตัวปกป้องถึงสิทธิอำนาจของกฎหมายนั้นต่อไป แต่ทั้งนี้กฎระเบียบตามกฎหมายนั้นจะมีได้เป็นเพียง “ วัตถุประสงค์ ” อย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐนั้น ๆ และมิได้เป็นเพียงการตัดสินใจคุณค่าของความเชื่อถึงความชอบธรรมดังกล่าวแต่อย่างใด และความถูก

ต้องของกฎหมายนั้นจะมีความสำคัญถึงความสมเหตุสมผลของกฎหมาย ซึ่งได้มาจากตัวผู้ออกกฎหมายเอง ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้น อีกทั้งกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่เป็นสิ่งคุกคามต่อเสรีภาพของผู้คน เมื่อเป็นดังนี้ ในสังคมสมัยใหม่จะมีกฎระเบียบตามกฎหมายที่ชอบธรรมเป็นสิ่งที่แทนกฎธรรมชาติ (natural law) แทนความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาหรืองานประเพณีต่าง ๆ ที่เสื่อมสลายลง เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้เชื่อฟัง ยึดถือ และปฏิบัติตามเนื่องจากสังคมที่ซับซ้อนขึ้นนั้น กลุ่มต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความหลากหลายทางอาชีพได้รวมตัวกันสร้างแรงกดดันเรียกร้องให้มีกฎหมายพิเศษขึ้นมาคุ้มครองกิจการของกลุ่มพวกเขาให้ได้ ทำให้เวเบอร์พิจารณาเห็นว่าในกฎระเบียบตามกฎหมายนั้นก็ยังมิใช่ของใหม่อยู่ กฎหมายเป็นเสมือนนิยายที่ถูกเรียกร้องและเขียนขึ้นโดยกลุ่มคนที่แสดงตนว่าเป็นปราชญ์ที่มีมาก่อนของกลุ่ม

อำนาจเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับกฎหมายโดยตรง เช่น ทนายความ เป็นต้น ข้อเสนอดังกล่าวในกฎหมายจึงยังเป็นเรื่องรองไปจากการตัดสินใจความเสียอีก อย่างไรก็ตามเวเบอร์ก็เชื่อว่ากฎหมายเป็นวิธีการรูปธรรมที่จำเป็นในการช่วยลดความรุนแรงของความขัดแย้งทางผลประโยชน์ได้

กฎเกณฑ์ กฎหมายเมื่อถูกนำมาใช้นานวันเข้า ทำให้เกิดการครอบงำทางกฎหมายอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เวเบอร์ได้วิเคราะห์และวิพากษ์ถึงการครอบงำทางกฎหมายนี้โดยการตรวจสอบผ่านระบบข้าราชการ (bureaucracy) ที่ถูกนำมาใช้ในทุกส่วนทุกภาคงานของเยอรมนี ไม่ว่าจะเป็นในรัฐบาล กองทัพ พรรคการเมือง มหาวิทยาลัย และในองค์กรขนาดใหญ่ทั้งหลาย จะมีการแบ่งแยกหน้าที่-สาขางานอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการสั่งการและคอยตรวจงานเป็นลำดับขั้น เพื่อป้องกันการผิดพลาดให้มากที่สุด มีระบบการเก็บข้อมูลเอกสารที่รัดกุม มีระบบการให้คำตอบแทนการเลื่อนชั้น หรือรางวัล ตามความสามารถ และความสำเร็จของผลงาน เมื่อทุกส่วนทุกระบบดำเนินการด้วยระบบข้าราชการทั้งสิ้นแล้ว กระทั่งระบบที่ใหญ่ที่สุดคือ “รัฐ” ก็ได้กลายเป็น “รัฐข้าราชการ” ซึ่งนับวันจะเป็นวิสาหกิจที่ขยายใหญ่และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพนี้ แต่ “ความเป็นมนุษย์” ผู้มีวิญญาณ ความคิด ความรู้สึกชอบ-ชัง การขาดเหตุผลในบางขณะ จึงถูกลดลงหรือสูญหายไป เพราะทุกอย่างมีกฎมีเกณฑ์ มีระเบียบกำกับ และสามารถทำนายหรือคิดค่า

นวนถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ทั้งสิ้น เหล่าข้าราชการพลเรือน ข้าราชการผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน หรือพลเมืองทั้งหลาย คอยแต่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และกระทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาเท่านั้น แม้แต่สมาชิกของพรรคการเมืองซึ่งได้กลายเป็นเครื่องจักรเครื่องหนึ่ง ก็ยังต้องคอยเชื่อฟังผู้นำของตนอย่างมีเดบอด ผู้คนปราศจากความคิดเห็น การริเริ่ม หรือการเรียกร้องอำนาจใด ๆ วิธีการผลิต วิธีการบริหารต่าง ๆ ตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยจำนวนไม่มาก แต่มีกลไกป้องกันรักษาอำนาจของตนได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้, ตามความเห็นของเวเบอร์, นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าเป็นห่วงและควรได้ตระหนักถึง ประชาชนจะต้องแยกแยะให้ได้ว่าสิ่งใดเป็นความรุ่งเรืองที่แท้จริง และสิ่งใดเป็นเพียงภาพลวงตาเท่านั้น

เมื่อเวเบอร์ตั้งคำถามถึงอนาคตของเยอรมนี ว่า ชนชั้นกระฎุมพีผู้มั่งคั่งจะสามารถพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของตนให้อยู่ในระดับที่สามารถจะขึ้นมาเป็นผู้นำชาติได้หรือไม่ งานเขียนของเวเบอร์ต่อมาจึงพยายามที่จะกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกทางการเมืองแบบเสรีขึ้นในเยอรมันให้ได้ โดยที่เวเบอร์ยืนยันว่าสิ่งดังกล่าวนี้จะไม่สามารถสำเร็จขึ้นมาได้บนพื้นฐานของจริยธรรม นั่นคือ เสรีนิยมของเยอรมันจะไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีแบบกฎธรรมชาติว่าด้วยประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้นเวเบอร์ยังได้ปฏิเสธแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) ซึ่งประชาชนทุกคนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะ

ประชาธิปไตยทางตรงดังกล่าวอาจจะเป็นจริงได้ก็แต่เพียงในชุมชนขนาดเล็กเท่านั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสังคมในสมัยของเวเบอร์หรือในอนาคตแต่อย่างใด และเวเบอร์เห็นว่าในรัฐสมัยใหม่นั้น ผู้นำจะต้องมีอำนาจเหนือชนผู้ถูกปกครองเสมอ การขู่เข็ญของการครอบงำโดยระบบข้าราชการอย่างปราศจากการควบคุมนั้น จะไม่ถูกทำลายหรือลดระดับการครอบงำด้วยวิธีการตั้งรัฐบาลแบบประชาธิปไตย เนื่องจากรัฐบาลเองจะต้องขึ้นอยู่กับพรรคมวลชนซึ่งมีลักษณะเป็นแบบระบบข้าราชการที่เคร่งครัดอยู่ดี กล่าวคือการพัฒนาของรัฐบาลแบบประชาธิปไตยเองจะต้องขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าขององค์การทางราชการด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยและระบบข้าราชการนั้นจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นอย่างหนึ่งในระเบียบทางสังคม นั่นคือการเติบโต

โตขึ้นของบทบัญญัติทางกฎหมายต่าง ๆ เพื่อบังคับใช้ในเส้นทางประชาธิปไตยนี้ ได้ก่อให้เกิดรูปแบบเผด็จการจากการขยายตัวของการควบคุมโดยเหล่าข้าราชการขึ้น โดยที่การเติบโตในเรื่องสิทธิแบบประชาธิปไตยนี้ จะไปได้ดีโดยที่ต้องมีการรวมศูนย์ทางระบบข้าราชการควบคุมไปด้วย นอกจากนี้การชูเชิดดังกล่าวยังไม่สามารถถูกขจัดออกไปโดยการปฏิวัติของนักสังคมนิยมอีกด้วย ทางเลือกใหม่ของเวเบอร์จึงได้แก่รัฐบาลแบบมีรัฐสภา (parliament government) โดยที่จะมีใช่เป็นเพียงรัฐสภาที่ถูกครอบงำอำนาจของบิสมาร์ค เวเบอร์ยืนยันว่ารูปแบบของระบบรัฐสภาที่แท้จริงนั้นจะต้องเป็นงานการเมืองของ “รัฐชาติ” อันจะสามารถควบคุมระบบข้าราชการ โดยที่จะเป็นกลไกในการเลือกสรรผู้นำทางการเมือง และเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ผู้นำที่ได้รับเลือกขึ้นมาจากสภาอีกด้วย

รัฐของเวเบอร์จึงมีลักษณะสำคัญสองประการคือ เป็นตัวบ่งบอกถึงเขตแดน และเป็นผู้ใช้ความรุนแรงได้อย่างชอบธรรม (ซึ่งลักษณะทั้งสองที่เวเบอร์กล่าวถึงนี้ถูกปฏิเสธโดยเดอโคมอย่างสิ้นเชิง เดอโคมได้ยกชนเผ่า Noma ขึ้นมาเป็นตัวอย่างของสังคมที่ไม่จำเป็นต้องมีเรื่องเขตแดนหรือรูปแบบทางการเมืองใดๆ ที่จะขึ้นมาช่วยควบคุมความรุนแรง นอกจากนี้ด้วยทัศนะของเดอโคม เขาเล็งเห็นว่าตามประเพณีทางสังคมนั้น สังคมในอดีตต้องมีการแบ่งงานจริง แต่สำหรับสังคมในอนาคตแล้ว จะเป็นเรื่องของ “ระเบียบภาคอุตสาหกรรม” คือจะเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ผู้คนจะต้องพึ่งพากันและกันมากขึ้น ทั้งภายในประเทศเองจนถึงการพึ่งพากันระหว่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ระเบียบดังกล่าวจะเป็นระเบียบที่สงบเรียบร้อย เพราะต่างฝ่ายต่างต้องพึ่งพาและให้ความร่วมมือต่อกันทางอุตสาหกรรมมากขึ้นนั่นเอง)

“อำนาจรัฐ” ในความสนใจของเวเบอร์จึงเป็นเรื่องของรากฐานทางการเมืองในเยอรมนีนั้นหมายถึงว่าเยอรมนีจะสามารถดำรงเอกภาพของตนไว้ได้โดยการสร้างเงื่อนไขให้ประชาชนได้เข้าร่วมในกิจการของรัฐ เพื่อนำไปสู่การก่อเกิด “ชาตินิยม” อันได้แก่ ความภูมิใจและหยิ่งในอำนาจแห่งรัฐของตน ซึ่งจะเป็นเสมือนหัวใจที่ผูกคล้องผู้คน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในชาติได้ และรัฐจะใช้อำนาจแห่งการรวมเป็นปึกแผ่นและความรู้สึกชาตินิยมนี้ออกเผชิญกับคู่แข่งต่างชาติ เพื่อให้กักระหว่างประเทศเป็นไปดังที่ตน

ประสงค์ได้ หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า เวเบอร์มองว่าการเมืองทุกแบบทุกประเภทล้วนแต่เกี่ยวข้องและเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่ออำนาจทั้งสิ้น และถึงที่สุดก็มีอาจหาข้อสรุปของการต่อสู้เหล่านี้ได้เลย

บทสรุป

จากที่ได้พิจารณาเปรียบเทียบแนวคิดและการวิเคราะห์ในสามประเด็น อันได้แก่ การศึกษาสังคมแนวคิดเรื่องศาสนา และแนวคิดเรื่องรูปแบบของรัฐแบบใหม่และกำเนิดของอำนาจรัฐ ระหว่างของเดอไคม์และเวเบอร์ข้างต้นนี้ ทำให้เราพอมองเห็นได้ถึงความแตกต่างของทั้งสองท่านเริ่มกันที่ต่างมีสัตตวิทยา (Ontology) และญาณวิทยา (Epistemology) ¹⁶ ที่ต่างกันไป โดยที่สัตตวิทยาของเดอไคม์ ได้แก่ วัตถุแห่งความรู้ที่เราจะศึกษาได้นั้นจะมีลักษณะของ “ การปรากฏอยู่ในรูปของวัตถุ ” ซึ่งได้มาโดยการสังเกตและการทดลอง ส่วนสัตตวิทยาของเวเบอร์จะได้แก่วัตถุที่เราจะศึกษาได้นั้นต้องเกิดจากการทำความเข้าใจโดยการตีความของผู้ศึกษาต่อวัตถุนั้น ๆ และญาณวิทยาของเดอไคม์จะเป็นการยอมรับในตัว “ ศาสตร์ ” โดยศาสตร์ของเดอไคม์นี้เป็น “ ศาสตร์แห่งการสังเกต ” ซึ่งจะให้คำตอบ, ข้อสรุปออกมาในเรื่องของปรากฏการณ์ทางสังคม ส่วนญาณวิทยาของเวเบอร์จะเป็นเสมือนวิธีการของศาสตร์ในประเด็นที่เป็น “ แบบในอุดมคติ ” (Ideal Type) ในแง่ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ดังนั้น ฐานคติ ระเบียบวิธีวิจัยและทฤษฎีทางสังคม

ที่ได้มานักสังคมวิทยาทั้งสองท่านจึงต่างกันไปด้วย โดยแง่มุมการมองและการผลิตงานของเดอไคม์จะเป็นลักษณะของ “ ผู้ศึกษาสังคมทั้งสังคม ” (Holist) และเป็น “ นักปฏิฐานนิยม ” (Positivist) ในขณะที่เวเบอร์จะเป็น “ ผู้ศึกษาระเบียบวิธีของปัจเจก ” (Methodological Individualist) และหากเราได้ศึกษาแง่มุมอื่นจากแนวคิดของนักสังคมวิทยาทั้งสองท่านนี้ต่อไป เราอาจได้ข้อสรุปดังที่ รังสิมัน (Runciman) ได้กล่าวไว้ว่า “ โดยมาตรฐานของเวเบอร์แล้ว สังคมวิทยาของเดอไคม์มีข้อผิดพลาดจากการที่พยายามจะทำให้แนวทัศน์ต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรมอย่างไม่ถูกต้องนัก และโดยมาตรฐานของเดอไคม์ สังคมวิทยาของเวเบอร์ก็มีข้อผิดพลาดเช่นกัน คือการลดระดับการพิจารณาผิดที่ ” ¹⁷ หรือเราอาจพบและเสนอข้อสรุปใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาสังคมวิทยาต่อไปก็ได้ และนั่นคือ สิ่งที่ท้าทายที่น่ารับไว้พิจารณามิใช่หรือ

เชิงอรรถ

1. all the beliefs and all the modes of conducts instituted by the collectivity --Durkheim, *The Rules*, 1988 อ้างจาก Thompson, Kenneth : 1982, p. 57

2. the objective reality of social facts

3. **“ความเป็นจริงทางสังคม”** ของเดอโคม์ตรงกับคำว่า “Faits Sociaux” ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่ง “Fait” จะมีความหมายต่างจาก “Fact” ในภาษาอังกฤษที่แปลความมา โดยที่ “Fait” นั้น จะหมายถึง สิ่งซึ่งดำรงอยู่, ปรากฏอยู่ หรือสิ่งซึ่งที่จริง มิใช่เป็นความจริง (Fact) ของกรณีทั่วไป เดอโคม์กล่าวว่า **“ความเป็นจริงทางสังคม”** อันได้แก่ ปรากฏการณ์ทางสังคม หรือแรงบังคับต่าง ๆ นั้น จะต้องถูกศึกษาในฐานะของ “สิ่งของ” (ตรงกับคำว่า “choses” ในภาษาฝรั่งเศส) โดยสิ่งของในความหมายของเดอโคม์นั้น ได้แก่

1. ปรากฏการณ์ที่เป็นอิสระจากผู้สังเกต
2. ปรากฏการณ์ที่ถูกพิสูจน์ได้โดยการตรวจสอบเชิงประจักษ์เท่านั้น มิใช่อธิบายได้ด้วยการใช้เหตุใช้ผล หรือใช้ความเข้าใจแต่อย่างใด
3. ปรากฏการณ์ที่มีได้เกิดขึ้นโดยความตั้งใจของใครคนใด
4. ปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษาได้โดย การสังเกตจากภายนอกด้วยการใช้ตัวบ่งชี้ต่าง ๆ เช่น สถิติ, ตัวบทกฎหมาย เป็นต้น

ดังนั้น “สิ่งของ” ในที่นี้จึงเท่ากับความเป็นจริงที่อยู่นอกตัวบุคคล และไม่ขึ้นอยู่กับกรอบการมองของผู้สังเกตนั่นเอง (อ้างจาก Lukes, Steven : 1973, pp. 8-9)

4. externality to any individual or the mind of any individual
5. power of constraint over him
6. the properties of society are not properties of the individuals who compose it
7. อ้างจาก Thompson, Kenneth : 1982, p.60
8. Positivism (ปฏิฐานนิยม) ได้แก่ วิธีการศึกษาสังคมโดยใช้วิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ อันได้แก่ การศึกษาโดยวิธีการเก็บรวมและสังเกตข้อเท็จจริง ซึ่งมีเป้าหมายของการศึกษา คือ ต้องการค้นหากฎเกณฑ์ที่ควบคุมอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถทำนาย และควบคุมปรากฏการณ์ได้ (อ้างจาก ฉลาดชาย รมิตานนท์ : 2529, หน้า 98)

9. the interpretative understanding of social action

10. rationalizing reconstructions of particular kind of behavior

11. ขนเผ่าอะบอริจินส์ในประเทศออสเตรเลียที่เคอโดมได้เลือกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างศาสนากับสังคมนี้ เป็นสังคมแบบยึดเรื่องกลุ่มเหล่าและเครือญาติ (clan-based) คือจะมี “clan” เป็นหน่วยพื้นฐานของชีวิตทางสังคม และแต่ละ clan จะมี “โทเทม” ซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความหมายเฉพาะต่อผู้ที่อยู่ใน clan นั้น ๆ โดย “โทเทม” ดังกล่าวจะได้จากการทำให้วัตถุอย่างหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ขึ้นมา เพื่ออธิบายความรู้สึกของคนใน clan ที่มีต่อกันและกัน และบอกกล่าวถึง moral identity ของพวกเขาตนเองด้วย นอกจากนี้ พิธีกรรมของชนพื้นเมืองกลุ่มนี้ยังทำหน้าที่ในการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความรื่นเริง เช่น การร่วมนกตีไม้-กิน การร้องรำทำเพลง หรือพิธีกรรมเกี่ยวกับความโศกเศร้า เช่น พิธีศพ ซึ่งนอกจากจะเป็นการมาแสดงความเศร้าโศกต่อการสูญเสียสมาชิกต่อกันแล้ว ยังเป็นการรวมกลุ่มแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มได้อีกด้วย นั่นเท่ากับว่าการยึดถือโทเทมได้ทำหน้าที่ในการรวมสมาชิกของ clan ที่อยู่กันกระจัดกระจายออกไปให้มารวมกันนั่นเอง

12. If an explanation could be found for the relations between the most sacred elements of social life and the most mundane aspects, and if principles of structural correspondence could be discerned linking the two sets of phenomena, then sociologists would have the key to understanding the originating principles of phenomena in our own more complex societies, อ้างจาก Thompson, Kenneth : 1982, p. 122

13. a complete fantasy, corresponding to nothing in reality

14. A religion is a unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say, things set apart and forbidden - beliefs and practices which unite into one single moral community called a Church, all those who adhere to them. อ้างจาก Thompson, Kenneth : 1982, p. 129

15. อ่านเพิ่มเติมใน “Durkheim’s Functional Theory of Ritual” ของ Harry Alpert ใน **Emile Durkheim** ของ Nisbet, Robert A. : 1965

16. สัตตวิทยา (Ontology) คือทฤษฎีเกี่ยวกับการดำรงอยู่อย่างจริง ๆ ของสรรพสิ่ง (What really exists)

ญาณวิทยา (Epistemology) คือการศึกษาทฤษฎีความรู้เกี่ยวกับความสามารถ ที่จะได้อะไรซึ่งความรู้ในความเป็นจริงและการเข้าถึงสัจธรรม (อ้างอิง จุลาดชาย รมิตานนท์: 2529 หน้า (18))

17. By Weber’s standards, Durkheim’s sociology is fatally vitiated by its illegitimate reification of collective concepts : by Durkheim’s standards, Weber’s sociology is fatally vitiated by its misplaced reductionism. อ้างจาก Runciman, W.G. : 1972, p. 30

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

1. Aron, Raymond
1964 **German Sociology** (Mary and Thomas Bottomore, trans.), New York : The Free Press of Glencoe
2. Bendix, Reinhard
1960 **Max Weber**, New York : Anchor Books Doudleday & Company, Inc.
3. Cuff E.C. et al (eds.)
1979 " Structuralism as a Perspective 1 " in **Perspectives in Sociology** London : George Allen & Unwin
4. David Lee and Howard Newby
1983 " Part Five : Industrial Society as Dischantment - Weber and Rationalization " in **The Problem of Sociology**, London : Hutchinson
5. Eldridge, J E T (ed.)
1972 **Max Weber : The Interpretation of Social Reality**, Nelson's University Paperbacks
6. Freund, Julian
1968 **The Sociology of Max Weber** (Mary Iford, trans.), Penguin Books
7. Gehlke, Charles Elmer
1968 **Emile Durkheim's Contributions to Sociological Theory**, New York : A M S Press
8. Giddens, Anthony
1972 **Politics and Socilogy in the Thought of Max Weber**, Hong Kong : Macmillan
9. Giddens, Anthony
1987 " Weber and Durkheim : Coincidence and Divergence " in **Max Weber and his Contemporaris** (Mommsen Wolfgang J.,ed.), London : Unwin Hyman
10. Lachmann, L.M.
1970 **The Legacy of Max Weber**, London : Heinemann
11. Lukes, Steven
1973 **Emile Durkheim His Life and Work**, Penguin Books
12. Nisbet, Robert A.
1965 **Emile Durkheim**, New Jersey : Englewood Cliff, Prentice-Hall Inc.
13. Nisbet, Robert A.
1974 **The Sociology of Emile Durkheim**, New York : Oxford University Press
14. Runciman, W.G.
1972 **A Critical of Max Weber's Philosophy of Social Science**, London : Cambridge University Press
15. Swingewood, Alan
1985 **A Short Story of Sociological Thought**, Hong Kong : Macmillan
16. Thompson, Kenneth
1982 **Emile Durkheim**, New York : Tavistock Publications and Ellis Horwood Limited in association with Methuen Inc.

ภาษาไทย

1. ภูทงค์ กุลทลบุตร. **แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น** เชียงใหม่, ภาค
วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528
2. ฉลาดชาย รมิดานนท์. (แปล/เรียบเรียง) **พัฒนาการศาสตร์มาร์กซิสต์ ว่าด้วยสังคม
วิทยา**, กรุงเทพฯ : หจก.เจริญวิทย์การพิมพ์, 2529

